

Kryteria typologii systemów politycznych

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Gra edukacyjna
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela

Bibliografia:

- Źródło: Krzysztof Gawlikowski, *Pojmowanie jednostki w tradycji (...) i jego konsekwencje dla życia politycznego (...)*, dostępny w internecie: swps.pl [dostęp 5.04.2021 r.].
- Źródło: Renata Mieñkowska-Norkiene, *Demokracja partycypacyjna na poziomie lokalnym jako jeden z aspektów realizacji zasady subsydiarności na przykładzie aglomeracji warszawskiej*, „Kwartalnik Naukowy Ośrodka Analiz Politologicznych Uniwersytetu Warszawskiego” 2015, nr 13, s. 171.

- Źródło: Monika Malmon, *Arystotelesa poszukiwania idealnego ustroju państwowego*, „Kultura i Wartości” 2013, nr 2 (6), s. 15–16.
- Źródło: MPC, *Józef Piłsudski w chwale*, 26.05.2017 r., dostępny w internecie: dzieje.pl [dostęp 14.12.2020 r.].
- Źródło: Andrzej Nowosad, *Państwa Europy Wschodniej*, [w:] *Zróżnicowanie rozwoju współczesnej Europy*, red. Andrzej Nowosad, Rafał Wiśła, Kraków 2016, s. 137–138.

Materiał jest częścią serii „**Inne spojrzenie**”.

Klasyfikacja systemów politycznych jest kluczem do zrozumienia polityki i rządzenia. Stosując rozmaite kryteria, możemy dzielić współczesne państwa na różne kategorie. Niekiedy występuje niebezpieczeństwo ich uproszczeń, a klasyfikując systemy polityczne, spotykamy się również z problemem ich umiejscowienia.

Twoje cele

- Zapoznasz się z kryteriami, dzięki którym tworzone są typologie systemów politycznych.
- Przeanalizujesz typologie systemów politycznych sformułowane według różnych cech.
- Wyjaśnisz, czym różnią się systemy polityczne w ramach wybranych typologii.

Dla zainteresowanych

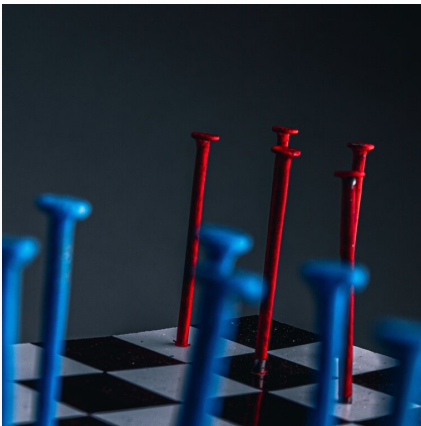
System polityczny

System polityczny

Funkcje systemu politycznego

**System polityczny –
różne ujęcia**

Normy w systemie politycznym

Przeczytaj

Dlaczego potrzebujemy kryteriów typologii systemów politycznych?

Typologia współczesnych systemów politycznych wymaga zastosowania zarówno kryteriów, które dotyczą samych **reżimów politycznych**, jak i tych, które opisują państwo. Do najważniejszych należy zaliczyć takie elementy, jak:

- organizacja aparatu państwowego;
- struktura terytorialna państwa.

W nauce o państwie i polityce podejmuje się więc próby różnych klasyfikacji systemów politycznych. Wydaje się to niezwykle ważne i potrzebne ze względu na:

- aspekty poznawcze (do których można zaliczyć np. ocenę występujących systemów);
- wartości dydaktyczne (przekaz wiedzy o ich właściwościach strukturalno-organizacyjnych i funkcjonalnych).

Typologia Arystotelesa

Najbardziej znaczący system typologii został stworzony przez Arystotelesa w IV wieku p.n.e. Bazował on na analizie 138 greckich **miast-państw** i głosił, że formy rządzenia kategoryzować można, odpowiadając na dwa pytania: Kto rządzi? Kto odnosi korzyści z rządzenia? Na podstawie tych dwóch odpowiedzi Arystoteles wyróżnił sześć form rządzenia:

- monarchię;
- arystokrację;
- politeję;
- demokrację;
- oligarchię;
- tyranię.

Arystoteles (384–322 p.n.e.)

Źródło: Lizyp - Eric Gaba (User: Sting), licencja: CC BY-SA 2.5.

Te trzy pierwsze były - zdaniem Arystotelesa

- prawidłowe, gdyż rządzący (jednostka w monarchii, mniejszość w arystokracji, większość w politei) kierowali się dobrem ogółu. Trzy ostatnie zaś - w opinii filozofa - były

zwyrodniałe. Sprawujący władzę (większość w demokracji, mniejszość w oligarchii, jednostka w tyranii) mieli na względzie bowiem tylko swój partykularny interes. Poglądy Arystotelesa rozwijane były później przez innych myślicieli. W starożytnym Rzymie tropami greckiego filozofa podążał **Cycceron**, który przekonywał, że każda z czystych form ustrojowych ma skłonność do degenerowania się. Aby temu zapobiec należy stworzyć **ustrój mieszany** – taki, który łączyłby różne cechy poszczególnych ustrojów.

Klasyczna klasyfikacja systemów politycznych

Max Weber (1864–1920)

Źródło: domena publiczna.

Niemiecki socjolog z początku XX wieku, Max Weber, w swojej klasyfikacji systemów politycznych, przyjął jako kryterium rodzaj **legitymizacji**, na jaką powołują się rządzący.

Typ pierwszy to rodzaj systemu politycznego (określany przez Maxa Webera mianem racjonalnie-legitymistycznego), w którym sprawujący władzę żądają wobec niej posłuszeństwa, wynikającego z norm prawnych legalnie określających zakres kompetencji, jaką dysponuje władza. Sama władza swoje fundamenty czerpie z porządku prawnego

i sprawować ją mogą osoby lub instytucje wyraźnie określone prawem. W tym systemie politycznym jest to prawo, które zmienia się stosownie do potrzeb w taki sposób, by było możliwie aktualne. Jest ono środkiem do uzyskiwania przez system polityczny pewnych celów.

2

Typ drugi opiera się przede wszystkim na tradycji historycznej, sankcjonującej teraźniejszość. Cele tutaj osiągnąć uświęcane są mocą tradycji i rzeczą wtórną jest sposób, w jaki się je osiąga. Są one stabilne same z siebie i ulegają tylko niewielkim zmianom. Władza (czy zachowania władcze) opierają się przede wszystkim na precedensach, które niekiedy nie dają się ująć w jakąś wspólną całość. W systemie tym łatwiej jest więc o pewną dowolność i arbitralność.

3

Typ trzeci klasyfikacji systemów politycznych Weber określa mianem charyzmatycznego. Swoją „legitymizację” wywodzi z prestiżu jednostek lub grup rządzących. Jest to system luźnych reguł władczych. Dzięki charyzmie władz cel, jaki posiadają, uświęca środki przez nich stosowane. Jednak ani ów cel, ani środki nie mają charakteru trwałego czy ustalonych sposobów zmian.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Typologie współczesne

W typologii współczesnych systemów politycznych niewątpliwie należy brać pod uwagę:

- **charakter systemu politycznego** (demokratyczny, autorytarny, totalitarny);
- **strukturę i organizację instytucji** systemu politycznego (system prezydencki, system półprezydencki, system parlamentarny, mieszany, system rządów zgromadzenia);
- **strukturę terytorialno-administracyjną państwa** (państwa unitarne, państwa złożone – federalne).

W klasyfikacji tej można dostrzec dominującą rolę państwa w systemie politycznym. Nie można zaprzeczyć, że stanowi ono główną instytucję tego systemu. To wokół niego pojawia się szczególne natężenie składników występujących w systemie politycznym.

Współczesne typologie systemów politycznych odwołują się do trzech płaszczyzn:

Podejście ekonomiczno-ideologiczne

przywiązywało szczególną wagę do materialnego rozwoju, czynnika ideologicznego oraz politycznych i strategicznych uwarunkowań. Wyróżnia ono „trzy światy”:

- pierwszy świat (bazował na liberalno-demokratycznej polityce) są to systemy polityczne przemysłowych państw Zachodu. Jego główna cecha to „kapitalistyczne” zasady, do których należą: ochrona własności prywatnej, materialne motywacje, wolny rynek;
- drugi świat (oparty na dominacji partii komunistycznej) to reżimy komunistyczne, które odwoływały się do „komunistycznych” wartości: socjalna równość czy scentralizowane planowanie;
- trzeci świat (oparty na rządach tradycyjnych monarchów, dyktatorów lub wojska) to systemy polityczne krajów rozwijających się w Afryce, Azji i Ameryce Łacińskiej.

Podejście konstytucjonalno-instytucjonalne

(rozwijane w XIX w. i na początku XX) podkreśla różnice między skodyfikowanymi i nieskodyfikowanymi konstytucjami, parlamentarnym i prezydialnym systemem rządów, strukturami federalnymi i unitarnymi.

Podejście strukturalno-funkcjonalne

koncentruje się bardziej na tym, jak funkcjonuje system polityczny w praktyce. Koniec lat 80. przyniósł Europie Wschodniej wielki przełom. Spowodowane to było szczególnie funkcjonowaniem systemu politycznego w praktyce. We współczesnym świecie stale wzrasta liczba systemów politycznych. Można więc zidentyfikować pięć głównych typów systemów politycznych, do których należą:

- liberalne systemy polityczne,
- postkomunistyczne systemy polityczne,
- wschodnioazjatyckie systemy polityczne,
- islamskie systemy polityczne,
- reżimy wojskowe.

Liberalne systemy polityczne

Liberalne systemy polityczne występują w Ameryce Północnej, Europie Zachodniej i Australii. Ich cechy charakterystyczne można również odnaleźć w innych krajach (Indie, Japonia).

- cechy systemów liberalnych
 - konkurencyjny system partyjny
 - instytucjonalne zabezpieczenie praw obywatelskich
 - silne społeczeństwo obywatelskie
 - regularnie przeprowadzane wolne wybory poddane społecznej kontroli

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., domena publiczna.

W liberalnych systemach politycznych występują też zasadnicze różnice. Polegają one na bazowaniu na:

- demokracji większościowej;
- demokracji konsensualnej.

Demokracja większościowa zdeterminowana jest podziałami w parlamencie. Opiera się na szczególnych cechach, do których można zaliczyć: jednopartyjny rząd, brak separacji władz między egzekutywą i legislatywą, parlament jedno- lub dwuizbowy, system dwupartyjny, pluralistyczny system wyborczy oraz niepisaną konstytucję (przykładem jest system polityczny Wielkiej Brytanii).

Demokracja konsensualna

Demokracja konsensualna jest typowa dla społeczeństw podzielonych pod różnymi względami (np. religijnymi, ideologicznymi, regionalnymi itd.). Szczególnymi cechami konsensualnego systemu politycznego są:

- cechy demokracji konsensualnej
 - koalicyjny rząd
 - separacja władzy między egzekutywą a legislatywą
 - system wielopartyjny
 - federalizm lub decentralizacja
 - konstytucja pisana

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Postkomunistyczne systemy polityczne

Postkomunistyczne systemy polityczne swój początek biorą z przemian zapoczątkowanych w Europie Wschodniej w latach 1989–1990. To w tym okresie rozpoczął się proces demokratyzacji, który czerpał wzorce z zachodniego liberalnego modelu. Przejawem tego była adaptacja wielopartyjnych wyborów i otwarcie na gospodarkę rynkową. Był to proces tzw. transformacji ustrojowo-systemowej. Postkomunistyczne systemy polityczne zawierają w sobie jeszcze wiele elementów, do których zaliczamy m.in.:

- bezwzględną cenzurę;
- tłumienie opozycji;
- monizm partyjny (partia komunistyczna);
- słaby system partyjny;
- agregację interesów społecznych.

W tym systemie politycznym częstym zjawiskiem jest rosnąca rola partii postkomunistycznych, które (dzięki swojemu socjaldemokratycznemu programowi) dążą do stabilizacji systemu politycznego. Zadania transformacyjne w systemach postkomunistycznych wynikają z różnego tempa ich realizacji. Zjawiskom tym sprzyja również słabość władzy państwowej, która bywa niezdolna do rozwiązywania konfliktów etnicznych i narodowościowych.

Wschodnioazjatyckie systemy polityczne

Wschodnioazjatyckie systemy polityczne dotyczą takich państw, jak: Korea Południowa, Tajwan, Hongkong i Singapur.

Priorytety charakterystyczne dla wschodnioazjatyckich systemów politycznych

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

W tych systemach politycznych (oprócz różnic, jakie występują między nimi – zwłaszcza na płaszczyźnie społeczno-ekonomicznej i politycznej) istnieje ograniczona gotowość asymilacji idei indywidualizmu i praw człowieka.

Islamskie reżimy polityczne

Islamskie systemy polityczne są zgodne z zasadami religijnymi. Występują w Afryce Północnej, na Bliskim Wschodzie i w niektórych obszarach Azji. Przybierają one różne formy – od fundamentalistycznej (kojarzonej zwykle z Iranem) do skrajnie pluralistycznej (przykładem połączenia islamu z politycznym pluralizmem jest Malezja).

Reżimy wojskowe

Reżimy wojskowe cechują się podporządkowaniem wszystkich czynników kształtujących system polityczny władzy wojskowej. Występują one często w Ameryce Łacińskiej, na Bliskim Wschodzie, w Afryce i Azji Południowo-Wschodniej. Normy prawno-konstytucyjne w tym systemie politycznym są zwykle zawieszone. Nie funkcjonują instytucje, pozwalające opozycji na wyrażanie swoich stanowisk. Wolna prasa jest zakazana lub reglamentowana, a wybierane ciała mają ograniczone prawa. Współcześnie występują jako dyktatura wojskowa – [junta](#), lub rządy cywilne, ale lojalne wobec armii.

Słownik

junta

przejęcie rządów przez wojskowych na drodze zbrojnego zamachu stanu

legitymizacja

uznanie jakiegoś systemu politycznego za najbardziej odpowiedni dla danego typu społeczeństwa

miasto-państwo

forma państwowości obejmująca swoim zakresem terytorialnym samorządne i niezależne od innych podmiotów miasto lub aglomerację; często, zwłaszcza dawniej, w jego skład wchodziły także okoliczne ziemie wraz z lokalnymi wsiami i mniejszymi miejscowościami

reżim polityczny

ogół metod, którymi posługuje się władza państwowa w stosunku do ludności, a także zasady, jakimi się ona kieruje w tych relacjach; stanowi istotny element składowy formy państwa

Polecenie 1

Rozwiąż interaktywny quiz i sprawdź swoją wiedzę.

Test

Sprawdź swoją wiedzę o systemach politycznych

Poziom
trudności:

łatwy

Limit czasu:

7 min

Twój ostatni
wynik:

-

Uruchom

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz, czym charakteryzują się liberalne systemy polityczne.

☐ regularnie przeprowadzanymi wolnymi wyborami poddanymi społecznej kontroli

☐ słaborozwiniętym społeczeństwem obywatelskim

☐ konkurencyjnym systemem partyjnym

☐ instytucjonalnym zabezpieczeniem praw obywatelskich

Dopasuj charakterystyki typów systemów politycznych stworzone przez Maxa Webera do ich nazw.

typ pierwszy: panowanie legalne

Ten typ klasyfikacji swoją „legitymizację” wywodzi z prestiżu jednostek lub grup rządzących. Jest to system luźnych reguł władczych. Dzięki charyzmie władz cel, jaki posiadają, uświęca środki przez nich stosowane. Jednak ani ów cel, ani środki nie mają charakteru trwałego czy ustalonych sposobów zmian.

typ drugi: panowanie tradycyjne

Jest to rodzaj systemu politycznego, w którym sprawujący władzę żądają wobec niej posłuszeństwa, wynikającego z norm prawnych legalnie określających zakres kompetencji, jaką dysponuje władza. Sama władza swoje fundamenty czerpie z porządku prawnego i sprawować ją mogą osoby lub instytucje wyraźnie określone prawem.

typ trzeci: panowanie charyzmatyczne

Opiera się przede wszystkim na tradycji historycznej, sankcjonującej teraźniejszość. Cele tutaj osiągnąć uświęcane są mocą tradycji i rzeczą wtórną jest sposób, w jaki się je osiąga. Są one stabilne same z siebie i ulegają tylko niewielkim zmianom.

Ćwiczenie 3

Zdecyduj, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Jedną z cech systemów wschodnioazjatyckich jest występowanie elementów szariatu w systemach prawnych.	☐	☐
Reżimy wojskowe występują m.in w Ameryce Łacińskiej i w Afryce.	☐	☐
Współczesna demokracja opiera się na powszechnych prawach politycznych.	☐	☐
Postkomunistyczne systemy polityczne charakteryzują się silnym systemem partyjnym.	☐	☐

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

((Monika Malmon

Arystotelesa poszukiwania idealnego ustroju państwowego

Dlaczego Arystoteles uznał demokrację za zwyrodniały system polityczny? (...) Ten rodzaj demokracji jawi się Arystotelesowi jako najbardziej zwyrodniały, ponieważ panem jest lud, a nie prawo. Rozstrzygającą rolę mają uchwały jednorazowe, podejmowane pod wpływem chwili i demagogów na zgromadzeniach i to one decydują o polityce państwa. W tym rodzaju demokracji lud zajmuje stanowisko monarchy, jako jednostka zbiorowa, która nie kieruje się prawem, lecz działa jak despota.

Źródło: Monika Malmon, *Arystoteles poszukiwania idealnego ustroju państwowego*, „Kultura i Wartości” 2013, nr 2 (6), s. 15–16.

Podaj, jak współcześnie określa się zagrożenie dla demokracji opisane przez Arystoteles.

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

((MPC

Józef Piłsudski w chwale

Józef Piłsudski (1867-1935) – pierwszy marszałek polski (1920), dwukrotny premier Polski (1926-1928 i 1930), żołnierz, polityk, polski działacz społeczny i niepodległościowy, twórca Organizacji Bojowej PPS, Legionów Polskich i Polskiej Organizacji Wojskowej. Od 11 listopada 1918 r. był naczelnym wodzem Armii Polskiej. Piłsudski uznawany jest za architekta niepodległości i za jedną z najwybitniejszych postaci w historii kraju. Traktowany jako genialny dowódca, wybitny strateg oraz wizjoner, stał się przedmiotem kultu, a więc działań gloryfikujących jego postać, głównie w okresie dwudziestolecia międzywojennego, ale także dużo później.

Źródło: MPC, *Józef Piłsudski w chwale*, 26.05.2017 r., dostępny w internecie: dzieje.pl [dostęp 14.12.2020 r.].

Podaj wskazany przez Maxa Webera legitymizujący władzę czynnik, który można było przypisać Józefowi Piłsudskiemu.

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

((Andrzej Nowosad

Państwa Europy Wschodniej

W myśl konstytucji z 1995 r. Azerbejdżan jest demokracją parlamentarną (...). Zgodnie z treścią ustawy zasadniczej władza wykonawcza należy do Prezydenta (art. 7 ust. 3, art. 99), który jest głową państwa i reprezentuje Azerbejdżan w stosunkach wewnętrznych i zewnętrznych. (...) Urząd Prezydenta w Azerbejdżanie *de facto* został przekazany z ojca – Gajdara Alijewa (Heydar Oliyev, 1993-2003) – na syna – İlhamu Alijewa (İlham Oliyev, od 2003 r. do teraz). Powodem przekazania władzy była śmiertelna choroba Gajdara Alijewa, który, żeby ulokować syna na szczycie władzy, złamał bodajże wszystkie zasady konstytucyjne kraju. Zarówno Gajdar, jak i İlham zarządzili Azerbejdżanem niepodzielnie, opierając się na służbach bezpieczeństwa i tajnej policji zrekrutowanej z byłych agentów sowieckiego KGB. Poprawki wprowadzone do konstytucji w 2009 r. usuwają ograniczenie liczby kadencji Prezydenta. (...) Wszelkie przejawy niezadowolenia z władzy są w Azerbejdżanie krwawo tłumione, a do wyborów dopuszcza się tylko partię prezydencką (Nowy Azerbejdżan) i partie proreżimowe. Jednoizbowy parlament – Zgromadzenie Narodowe (Milli Meclis) – jest fasadowy. Dotychczas żadne wybory w Azerbejdżanie, według OBWE, nie spełniały standardów demokratycznych.

Źródło: Andrzej Nowosad, *Państwa Europy Wschodniej*, [w:] *Zróżnicowanie rozwoju współczesnej Europy*, red. Andrzej Nowosad, Rafał Wiśła, Kraków 2016, s. 137–138.

Rozstrzygnij, czy w Azerbejdżanie funkcjonuje postkomunistyczny reżim polityczny.

Rozstrzygnięcie: tak ▼

Uzasadnienie:

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

((Krzysztof Gawlikowski

Pojmowanie jednostki w tradycji (...) i jego konsekwencje dla życia politycznego (...)

Samą tę jednostkę interpretuje jako część kolektywu, nie zaś jako autonomiczny podmiot, co odzwierciedla (...) tradycję filozoficzno-kulturową, której obce było indywidualistyczne i personalistyczne ujęcie człowieka (...). Poczucie tożsamości grupowej odgrywa tam ogromną rolę, a grupa (...) zdecydowanie dominuje nad jednostką. Kolektywy wyższego rzędu składały się tam przy tym zazwyczaj z „domostw” czy rodzin, nie zaś jednostek.

Źródło: Krzysztof Gawlikowski, *Pojmowanie jednostki w tradycji (...) i jego konsekwencje dla życia politycznego (...)*, dostępny w internecie: swps.pl [dostęp 5.04.2021 r.].

Zaznacz, dla którego systemu politycznego jest charakterystyczny przedstawiony w tekście obraz człowieka w społeczeństwie.

☐ postkomunistycznego

☐ europejskiego

☐ wschodnioazjatyckiego

☐ amerykańskiego

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

((Renata Mieñkowska-Norkiene

***Demokracja partycypacyjna na poziomie lokalnym
jako jeden z aspektów realizacji zasady
subsydiarności na przykładzie aglomeracji
warszawskiej***

W przypadku społeczeństw bardziej homogenicznych demokracja reprezentatywna, prosta demokracja większościowa, polegająca na wyborze przedstawicieli, którzy następnie przez określony czas decydują za obywateli, może przynieść lepsze rezultaty, ponieważ jest bardziej efektywna. Z tej perspektywy na poziomie lokalnym (...) demokracja konsensualna wydaje się dobrym sposobem postrzegania rzeczywistości politycznej, społecznej, gospodarczej w sensie normatywnym oraz dobrą podstawą dla podejmowania decyzji politycznych. Przykładowo, jeżeli w ramach aglomeracji miejskiej próbuje się podjąć wiążące demokratyczne rozstrzygnięcia dotyczące organizacji systemu transportu publicznego, zróżnicowanie interesów grup – użytkowników pojazdów, rowerów, komunikacji miejskiej, mieszkańców centrum miasta, osób dojeżdżających z peryferii, jest na tyle duże, że trudno za pomocą wyłącznie narzędzi demokracji reprezentatywnej podejmować decyzje, które zaspokoją wszystkie grupy.

Źródło: Renata Mieñkowska-Norkiene, *Demokracja partycypacyjna na poziomie lokalnym jako jeden z aspektów realizacji zasady subsydiarności na przykładzie aglomeracji warszawskiej*, „Kwartalnik Naukowy Ośrodka Analiz Politologicznych Uniwersytetu Warszawskiego” 2015, nr 13, s. 171.

Porównaj demokrację reprezentatywną i konsensualną, odwołując się do cech społeczeństw, w których one funkcjonują.

Dla nauczyciela

Autor: Justyna Szymańska

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie, Wiedza o społeczeństwie 2022, Historia i teraźniejszość

Temat: Kryteria typologii systemów politycznych

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

VIII. Modele sprawowania władzy.

Uczeń:

3) przedstawia, odwołując się do współczesnych przykładów, typologie współczesnych monarchii ze względu na pozycję głowy państwa (absolutna, konstytucyjna, parlamentarna); analizuje normy dotyczące sukcesji;

4) charakteryzuje systemy polityczne oparte na współpracy legislatywy i egzekutywy – parlamentarno-gabinetowy (na przykładzie Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej) i kanclerski (na przykładzie Republiki Federalnej Niemiec); wykazuje, że elementy tych systemów obowiązują w Rzeczypospolitej Polskiej;

5) charakteryzuje systemy ze szczególną rolą prezydenta – klasyczny prezydencki (na przykładzie Stanów Zjednoczonych Ameryki) i semiprezydencki/parlamentarno-prezydencki (na przykładzie Republiki Francuskiej); wykazuje, że elementy drugiego z tych systemów obowiązują w Rzeczypospolitej Polskiej;

6) charakteryzuje systemy polityczne z zachwianym podziałem władzy – parlamentarno-komitetowy/rządy konwentu (na przykładzie Konfederacji Szwajcarii) i superprezydencki (na przykładzie Federacji Rosyjskiej); przedstawia instytucjonalne warunki funkcjonowania demokracji w takich systemach.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- zapoznaje się z kryteriami klasyfikacji systemów politycznych;
- analizuje typologie systemów politycznych;
- wyjaśnia różnice między systemami politycznymi w ramach wybranych typologii.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- mapa myśli;
- dyskusja;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- gra dydaktyczna.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg zajęć:

Przed zajęciami

1. Nauczyciel zleca trzem parom uczniów przygotowanie krótkich prezentacji dot. systemów politycznych wybranych państw – w określonych aspektach (monarchia i republika, państwo unitarne i związkowe, państwo z systemem prezydenckim i parlamentarnym). Podstawą tych prezentacji może być książka Andrzeja Antoszewskiego i Ryszarda Herbuta *Systemy polityczne współczesnego świata* (lub inna pozycja poświęcona tej tematyce) oraz teksty konstytucji wybranych państw, które można znaleźć w internecie.

Uczniowie sami wybierają państwa, ale – prowadząc konsultacje ze sobą – w taki sposób, by żadne państwo nie powtarzało się.

Faza wstępna

1. Nauczyciel wprowadza uczniów do tematyki systemów politycznych. Wskazuje na rozmaite kryteria klasyfikacji współczesnych państw.
2. Zostają przedstawione cele zajęć oraz ich temat.

Faza realizacyjna

1. Pierwsza para uczniów wygłasza prezentację na temat funkcjonowania współczesnej monarchii oraz współczesnej republiki. Zwraca uwagę na to, w jaki sposób uzyskuje się tytuł głowy państwa oraz jakimi uprawnieniami ona dysponuje.
2. Druga para uczniów wygłasza prezentację na temat funkcjonowania państwa unitarnego oraz państwa związkowego. Zwraca uwagę na ustrój terytorialny obu państw oraz jego historyczne uwarunkowania.
3. Trzecia para uczniów wygłasza prezentację na temat funkcjonowania państwa z systemem prezydenckim oraz państwa z systemem parlamentarnym. Zwraca uwagę na zagadnienie odpowiedzialności politycznej egzekutywy.
4. Po prezentacjach uczniowie mogą zadawać pytania prelegentom. Wykonują też notatki w formie map myśli. Nauczyciel, jeśli to konieczne, weryfikuje i uzupełnia przedstawione informacje.

Faza podsumowująca

1. Quiz interaktywny. Uczniowie dzielą się na grupy i grają w grę na czas. Drużyna, która pierwsza prawidłowo odpowie na pytania, może być nagrodzona ocenami za aktywność.
2. Nauczyciel ocenia prelegentów i pracę uczniów podczas zajęć. Udziela też informacji zwrotnej.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenia interaktywne, których nie rozwiązali na zajęciach.
2. Przygotuj kilka pytań dotyczących poruszanych na zajęciach zagadnień, których możesz się spodziewać na kartkówce.

Materiały pomocnicze:

- *Słownik myśli społeczno-politycznej*, praca zbiorowa, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2007.

- J. Bryła, Z. Czachór, W. Malendowski, *Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych*, Wrocław 2016.
- A. Antoszewski, R. Herbut, *Leksykon politologii*, Wrocław 2002.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium z sekcji „Gra edukacyjna” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.